

NINA LEKANDER

Allt genast! eller lite i taget? – en lägesbeskrivning

*Kan vi leva utan manliga förmedlare
mellan oss och universum? frågar Nina Lekander
i denna essä. Vad är en emanciperad kvinna?
Kvinnorörelsens hjältinnor och teorier ger motstridiga
svar – och livet måste levas orepeterat...*

Jag var på kalas härförleden, ett jätteligt. Det var av den där sorten där man trycker ihop sig tillsammans med väninnan för att fnissa och kommentera och skvallra och diskret peka på särskilt pösmagade och pretentiösa exemplar av manssläktet.

Riddare och kavaljerer skred fram en efter en, och då log vi våra professionella och endast ibland hycklande kvinnoleenden. Log utan att en sekund ge avkall på vår klandestina kvinnogemenskap; vi var båda fria, emanciperade och ogifta, och vi visste bägge två hur varje riddares psykologiskt genomskinliga beteende skulle analyseras när han väl försvunnit utom hörhåll. Löjet, det hederliga gamla fruntimmersförsvaret mot manssamhällets projektioner av sig självt och av oss, på oss. Kanske, fast verkligen bara kanske, körde anmödrarna med ett något mildare löje än vi, som tack vare »frigörelsen» kan vara ungefär hur jävla grova som helst. Grova, men fortfarande på defensiven. Vi har hårda rustningar, men inga lansar – så brukar vi tänka om oss.

Nåväl: vi blev så en aning matta och satte kurs mot vinutskänknigen för att styrka och vila oss.

Och då: började andra rondan. En av min väninnas mest hängivna uppvaktare gick till förnyad attack. En trevlig man, javisst, en glad pojke som på ett ganska rörande vis aldrig kunde låta bli att förtjust nypa i sin nya fina direktörskostym. En jovialisk man med makt, aggressionsfri.

Varför skulle han ha aggressioner; han

hade en trevlig fru sedan tonåren – som redan innan de tre barnen föddes hade satt sin egen karriär i andra hand och som gärna for till landet i Dalarna med barnen så att den lille glade direktören kunde gå ut och rumla och ragga i fred. Inte så att han saknade moral, tvärtom: när hans likaledes rejält gifta lillebror nyligen förklarade att han hade blivit kär i en annan och hotade med att skilja sig, då ryckte storebrorsan ut: Ta ditt ansvar! Splittra inte den heliga familjen! Och lillebror gick tillbaka.

Vi tyckte bra om denne man. Han var en riktigt trivsamt kavaljer, ingalunda dum i huvudet och bra för självförtroendet. Men jag kände hur min väninna suckade, så tyst och väluppfostrat så att bara en kvinna kunde förnimma det, »inte nu igen». Såsom en sköldmö trädde jag emellan dem. Och i mildast möjliga ton:

– Tack så mycket, vi har fått nog av beundraren på en stund. Vi ska till baren.

Mannen skrattade. Och tjoade:

– Det där ska jag nog komma ihåg när ni är gamla och sitter på glasberget!

Där kom det! Igen! Så enkelt och självklart. Vi bad ju om det. Vi visste det. Vår status som yrkeskvinnor och gubevars frigjorda feminister väger ett fjun mot vår icke-status som Kvinnor Utan Män. Och redan över de trettio, vårt värde på könsmarknaden sjunker allt hastigare.

Vi vet det, vi vet det och vi pratar om det nästan hela tiden. Som extremt feminina och sociala varelser står det som kallas emancipation (vad det nu exakt skulle kun-

na vara) i komplicerad men exakt relation till omgivningens bedömning av och berättelser om oss. Vi kan inte låta bli att lyssna – vi lyssnar för fan ihjäl oss – och vi kan inte för vårt liv lägga fram en vettig presentation av oss själva.

Det ska vara en presentation av en hel, autentisk och riktig Kvinna, för Människor brukar vi aldrig benämna oss; det är som kvinnor vi vill visa upp oss för människorna och männen. Men något fundamentalt fel är det, vi vet ungefär vad men vi nöjer oss inte förrän vi har lyckats formulera det i några få enkla och slagkraftiga meningar så att till och med en man kan se det. Det gills inte, vi gills inte, förrän männen har sett och förstått. Denna presentation, denna definition av oss själva i relation till manssamhället, den ska bygga på någonting mer än de fakta om könsspecifika ägande-, inkomst- och arbetsförhållanden i världen som vi alltid har kunnat rabbla i sömnen, någonting mer än rätten att inte bli våldtagen. (Rädslan för mäns våld finns nog, om än inte uttalad, hos varje kvinna – men har någonsin den rädslan varit det största hotet för oss mot leverne och identitet?)

*

Och som vi har pluggat och undersökt och diskuterat! Först i den förment könsneutrala skolan där vi matats med officiell jämställdhetsideologi och motats med traditionell särskiljandepraxis. Sedan har vi, tack vare våra äldre systrar, huggit tänderna i vårt eget köns subkultur. Med den enkla och självlysande början i detta:

»Det är mest genom yrkesarbete som kvinnan lyckats knappa in på avståndet mellan sig och mannen, yrkesarbetet är det enda som kan garantera henne konkret frihet. Så snart hon slutar parasitera rasar hela systemet som bygger på hennes beroende, det behövs inte längre någon manlig förmedlare mellan henne och universum.» (de Beauvoir, 1949)

Simone de Beauvoir är förstås en av hjältinnorna, idolerna och förebilderna.

Detta tjat om behovet av kvinnliga före-

bilder! kan man ibland frestas utbrista i kör med männen. Särskilt som (före)bilden av den starka kvinnan, framför allt på 70-talet, gjordes inte bara till ett ideologiskt utan också estetiskt krav i all skapande verksamhet och framställning. Men ett klart och otvetydigt faktum är att kvinnor på ett sätt som saknar motsvarighet hos männen hela tiden söker förebilder – hur lever eller levde hon, hade hon man, barn och familj? frågar vi oss alltid om varje kvinnlig författare, forskare, konstnär, artist, agitator eller vilken som helst yrkeskvinna. Hur gjorde hon för att få ihop det kvinnliga med det »mänskliga», det privata med det offentliga, subjektrollen med objektstiton? Det är helt omöjligt att tänka sig män fråga sig detta om människor (män) vars verk de beundrar eller är intresserade av om det så gällde Ben Johnson eller Jürgen Habermas!

Att Simone de Beauvoir reste ifrån Sartre i två år och att hon valde att inte ha barn (och sedan kanske ångrade sig!?, förfärliga tanke) är intressantare än hur hon såg på de så kallade Stora Existentiella Frågorna om abstraktionerna liv, död, medvetande och gud. Ordet »kvinnoliv» har en helt annan och mycket starkare laddning än »liv».

Och Emma Goldmans idéer om felet i att binda människor vid varandra för livet och om svartsjukan som en följd av den materiella äganderätten, de förstärks alldeles enormt av vetenskapen om att hon öppet tog sig en ung älskare vid sidan av Alexander Berkman. Dessutom övervann hon också »kvinnans starkaste och mest primitiva längtan – önskan att ha barn». (Goldman 1980)

För att inte tala om Suzanne Brögger, vår egen tids frihetshjältinna par préférence. Den suck som gick över Skandinavien när hon tillkännagav sitt nya man-barnliv var stor och samfärd: skulle det verkligen vara det enda och slutgiltiga alternativet. Hade hon funnit den rätte? Var detta bundna, traditionella liv något som fyllde henne bättre, sannare och djupare än frihet och yrkesarbete?

*

Men för att återvända till Simone de Beauvoirs vision av den yrkesarbetande fria kvinnan: använder hon inte än i dag, även om hon har en aldrig så tjusig tjänst, manliga förmedlare mellan sig och universum?

Vi som berömmar oss av att vara självständiga kvinnosakskvinnor – våra chefer är män, politikerna är män, älskarna brukar vara män (kvinnliga älskare är lågstatus, skam). Och även om vi kanske inte längre tror eller vill tro att älskarna och männen ska vara för evigt, är de nödvändiga för en okej bild av oss själva, den bild som vi också låter smycka med hjälp av yrkesarbetet: vad som helst utom en åldrande kvinna på glasberget, vad som helst utom ett osjälvständigt, förtryckt och beroende mähä – vi måste *både* vara uppvaktade och beundrade objekt och starka och handlande subjekt. Det måste vi för att finnas på riktigt, för att vi har hamnat i ett läge där få vill välja att bli vare sig alldeles fri/övergiven eller helt och hållet gift/bunden.

En »god kombination» är inom vår sociala struktur fortfarande (fortfarande där-

för att vi är några stycken som ännu hyser 70-talistiska samlevnadsutopier) någonting extremt svåradministrerat. Detta synes leda till att en överväldigande mängd »fria kvinnor» hela tiden – även om de helst förnekar det – måste jobba på att försöka bli gifta, medan de gifta »fria kvinnorna» arbetar på att skilja sig. Om de nu inte tar till tricket att antingen framställa maken med öm eller cynisk skämtsamhet – eller försäkra och lova att just denne man är fulländat jämställd. De vet minsann vilken ruslig gammal binge förtryckarsymboler de bär på sina ryggar.

Det här knepiga balansprojektet – att vara fri men inte nucka, ogift men inte ratad – stöter på patrull gång efter annan, på det ena eller andra viset: kritiken kan slå under bältet som i det inledande exemplet. Den kan vägra att betrakta en som vuxen utan som flamsig, lätt retarderad flicka vars yrkesverksamhet inte är värd att ta på allvar.

Eller den kan anklaga en för att ha blivit hård, maskulinistisk; en mansslukerska

Lena Akebo, ur serien *Upp med hakan Lotta*, tidigare publicerad i *Galago* 19/88.

och ett i djupaste mening okvinnligt konsumtionsmonster av människor (i det fall man ännu är ung och stilig nog för att ersätta icke-äktenskapet med en rad trånande kavaljerer, här gäller det att bevara någon sorts tonårsaktig immunitet så länge som möjligt). »Kvinnan som kämpar för att förbli en hel och full människa och kunna älska utifrån sin helhet i stället för utifrån sin ofullständighet kan förefalla hård», skrev också Germaine Greer (Greer 1985). Men vad betyder egentligen hård?

*

I stället för »hårdhet», i stället för tvivel: flykt till traditionen, så som vi har sett så många av 70-talets hjältinnor göra. Och man kan höra många av samtidens unga kvinnor uttrycka något som kan tolkas – dels med egen intuition, dels efter inspiration av sociologerna Sabina Cwejman och Gunilla Fürsts intervjuer med tonårsflickor i Göteborg¹ – så här:

Prata på ni. Vi vill inte välja några manliga karriärer bara för att de är »manliga» och för att ni låtsas att vi lever i ett jämlikt och könsneutralt samhälle. Ni kan behålla era chefsjobb, maskiner, fackföreningar, naturvetenskaper, egendomar, hierarkier och hela ert positivistiska samhällsbygge – vi tänker fortsätta med att vårda barn, män och människor, att syssla med känslor och annat föga räntabelt, och med att verka i icke-hierarkier där samarbete och konsensus är värdefullare än konkurrens och traditionella maktstrukturer. Vi är hellre traditionella kvinnor än traditionella män, vi håller oss hellre till make, barn och familj än blir manliga kvinnor i manssamhället.

Detta kan ses som en flykt men kanske också som en passiv protest, ett diskret motstånd mot den samhällsorganisation och ideologi där mannen är norm. För hur ska man annars tolka att trots den ivrigt propagerade jämställdhetsideologin i Sverige, så fortsätter kvinnor både att välja traditionella lågstatusyrken och att utgöra den hårt arbetande kärnan i den traditionella kärnfamiljen?

Detta medan den kvinna som har valt ett manligt högstatusjobb med mycket makt och inflytande drabbas av dåligt samvete för sin bristande kvinnlighet eller misskötta moderlighet. Och hon som har valt bort kärnfamiljen betraktas som – eller betraktar sig själv som – övergiven glasbergsmö eller åldrande och i värde sjunkande könsmarknadsvara. Varje val är behäftat med kval och smärtor, ty ännu kan det stå mellan att uppfattas som antingen undantag eller offer.

Hellre väljer alltså ett stort antal svenska kvinnor att – om än klagande, för hur beklagar sig inte ständigt och jämt kvinnor över sina kolliderande roller! – leva ungefär som mödrar och mormödrar, fast med deltidsarbete mellan födslarna.

De feministiska och kollektiva utopierna från 60- och 70-talen tycks ogenomförbara. Och vad skulle det betyda att leva emanciperat i ett icke-emanciperat samhälle? Vad betyder frigörelsen och hur gör man?

*

Det vet vi inte, och det kanske inte behövs? För vi vet och känner att vi ju äger eller kan äga liv långt mycket rikare och roligare än förmödrarna. Det är teoretiskt tillåtet att välja vilket som helst yrke, varje undersökning vittnar om att yrkesarbetet trots allt har blivit någonting som kvinnor vill ha och behöver även när det handlar om tunga och dåligt betalda jobb och det är sannerligen roligt och tillfredsställande med yrkesframgångar och karriär.

Och vad än Hjördis Levin eller den sena Germaine Greer (Levin 1986, Greer 1984) säger om kvinnornas förluster och pinor under och efter »den sexuella revolutionen»; jag är övertygad om att mängden samtida kvinnor som blundar och tänker på fosterlandet är långt långt mycket mindre än för blott 30 år sedan. Nya sorters problem har fötts, men kvinnor i dag har utan tvekan en stor och värdefull glädje av att få besluta över och njuta av sin kropp och sin sexualitet. Samlevnadsrådgivare och psykologer har förresten berättat för mig att det nu för tiden är allt vanligare att kvin-

Lena Akebo, ur serien *Upp med hakan Lotta*.

nor beklagar sig över sina mäns olust än sin egen.

En ännu mer otvivelaktig, tydlig och säkerligen definitiv vinst som den moderna kvinnokampen har medfört tror jag är den rivalitetsfria, nära, kontinuerliga och så ofta lovprisade vänskapen mellan kvinnor, obundna av formella och släktmässiga band. I den – lite väl och en smula ytligt – optimistiska boken *The feminization of America* skriver till exempel Elinor Lenz och Barbara Myerhoff:

»The single childless woman may value her independence, as many do, but her financial self-sufficiency and her wide range of social and sexual options do not mitigate her need for the closeness and nonjudgemental understanding that is special to feminine friendship. The single woman looks to her friends for the kind of caring and emotional support that had previously been provided by either her family or her husband.» (Lenz & Myerhoff, 1985)

Och inte bara ensamstående kvinnor – vi upplever i alla fall i vårt land bland de yngre generationerna hur flickor och kvinnor, gifta eller inte, knyter intensiva och varaktiga relationer i en utsträckning som åtminstone inte jag har kunnat upptäcka någon motsvarighet till i varken mormors eller mammans åldersgrupper.

Från t ex 1700- och 1800-tal finns visser-

ligen en ganska omfattande dokumentation – framför allt brev och dagböcker – av kvinnlig vänskap och solidaritet. Oftast handlar det dock om kvinnor som är släkt med varandra på något vis, och även om skrivandet utstrålar värme och omsorg saknas den mycket starka och oblyga intimitet, helt oberoende av förhållandena till män, som präglar moderna kvinnors vänskap. Vi har ju dessutom ständig tillgång till den ovärderliga telefonen, som möjliggör daglig kontakt nästan oberoende av geografiska avstånd.

Jag upplever också skillnaden som slående mot till exempel södra Spanien, där jag lever delar av året. I Andalusien är kvinnlig vänskap – utanför familj och släkt – inte alls lika lätt att etablera och den görs bräcklig av rivalitet och konkurrens om män. Där är det ofta självklart att svika en kvinnlig vän för att tillfredsställa en man. Den lätthet med vilken man knyter kvinnliga kontakter i Sverige har jag utomlands bara funnit i rent feministiska eller lesbiska kretsar. Det måste alltså vara ett tecken på frigörelse.

*

Men den teoretiska grunden liknar mer ett gungfly. Är frigörelsen någonting nytt som ska erövrats eller något gammalt, ursprungligt att återerövrats? Det känns ju som det förra; detta osäkra som onekligen är under utveckling i olika stadier i olika länder, samhällen och klasser. Skilda förklaringsmodeller, skilda strategier, pendlande rörelser mellan särart och likhet, den nya ivriga självkritiken; det är som helt jungfrulig mark att beträda och man vet inte var foten ska slå ner i nästa steg.

Eller återerövrats? Inte matriarkatet, det är det väl sluttjat om, men kanske detta egendomliga före lagen och den symboliska ordningen som fransyskorna talar om? Är det dit man ska för att skapa kvinnlighet, för att få till något slags »écriture féminine», och är det i så fall frigjort? Det måste det väl vara om det stämmer att det västerländska fallokratiska tänkandet uteslutande är självbespeglande som väl både Cixous och Irigaray menar, så att »det kvinnli-

ga» (och där har vi den stygga definierande polariteten igen!) omöjligt kan framställas annat än som ren negation till patriarkatets egna spegelbilder? Att definieringsproblemen är grava vet vi ju redan, men måste det vara så förbannat illa och var finns i så fall utvägen? Hur kan det då över huvud taget finnas någon »différance», några frigörande sprickor eller ens någon kvinnlig lust? Toril Moi citerar Hélène Cixous i *Sexual/Textual Politics*:

»As soon as the question 'What is it?' is posed, from the moment a question is put, as soon as a replay is sought, *we are already caught up in masculine interrogation*. I say 'masculine interrogation': as we say so-and-so was interrogated by the police.» (Moi, 1985)

Är vi alltså instängda i en enda stor snutstation där konstaplarna har låst in varenda berättelse, varje fråga och varje svar i hela världen? Och slagit oss i rymningssäkra bo-

*

Nu är således läget det att vi står utan strategisk och praktisk handledning och varken de nyckfulla hjältinnorna eller de dito teorierna kan frälsa oss. Vi måste helt otränat och orepererat leva våra liv. Och vi svenskor som har blivit tilldelade ett icke föraktligt antal basala rättigheter, för att inte tala om oss medelklassdöttrar som har blivit givna ett mycket stort antal grundläggande fördelar och traditioner, vi har tydligen att tampa framför allt en inre, psykologisk frigörelse av en art som vi uppenbart har svårt att benämna och kategorisera.

Och så kommer det att handla dels om relationer och psykologi, dels om språk, bilder: att tyda tecken, bestämma referenter, att formulera en grammatik som också den manliga lagen och den stora världens begripa.

Det har att göra med att vinna respekt och makt, något som i dag lätt kan offras för att antingen odla en kvinnlighet som accepteras av männen eller en tämligen oacceptabel feministisk sådan som marginaliserar utövarna – stora grupper av star-

ka kvinnor, från lesbiska radikalfeminister till kvinnoforskare, har tvingats eller har inte sällan själva valt att befinna sig utanför makten och samhällets centrum. (Och kanske är det en nödvändig och riktig strategi?)

Samtidigt önskar vi väl att det inte skulle behöva vara så? Och letar efter en syntes, i denna vacklan efter att få tag på någonting annat som vi söker visa och bevisa under det att man är en riktig kvinna såväl för män och manssamhället, för kvinnor och feminismen som för sig själv såsom trygg, fri och autentisk varelse. Ständig introspektion och genusanalys. Den som vill vara en frigjord kvinna undrar självklart över vad »kvinna» är, vad »kvinlighet» är – ett spöke, något man har eller får eller någonting man tar, att erövra eller återerövra.

Det som tydligast syns och känns är ju den av männen definierade kvinnligheten. Den som vi hjälper till med att återskapa själva och den vars trick och regler vi an-

Lena Akebo, ur serien *Upp med hakan Lotta*.

vänder för att attrahera män, både privat och publikt.

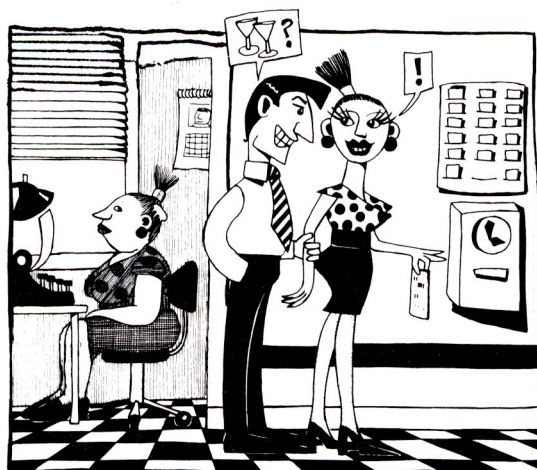
Tja, det är väl också den som till exempel får en mängd yrkeskvinnor att ursäktas sig över att de *egentligen* inte kan så mycket om det här, inte kan säga någonting säkert och kanske inte vill framträda offentligt över huvud taget.

En förtryckt grupp kan utveckla både behagsjuka och feighet. Otaliga är de gånger jag förgäves har försökt få kvinnliga experter, specialister och forskare att uttala sig i pressen, allt enligt de tjugusiga nätverksprinciper och särskilda kvinnoregister som kvinnliga journalister upprättar kanske vart femte år. Men kvinnorna finner ofta på något skäl till varför de tyvärr inte kan säga något just nu om just det här – medan det alltid finns en hopar manliga superspecialister som säger sig kunna meddela precis hur det ligger till om just precis det här.

Men »riktig kvinna» kan också definieras som någonting helt annat: begreppet kan bibringas ett knippe betydelser och kriterier utformade av oss, de feministiska systrarna som fördömer de kvinnor som har förkastat och förrått sitt sociala kön.

Det ruskigaste med Margaret Thatcher är kanske inte att hon är en reaktionär politiker som fattar och verkställer beslut som får förödande konsekvenser för underklassen – det är att hon tycks ge fan i kvinnor som social kategori. Vilket sannerligen är något att kritisera eftersom kvinnorna oftare än män hör till denna drabbade underklass. Men det är lite komiskt då det visar hur kvinnor alltid, också när kvinnor talar om kvinnor, drabbas av omdömen som vilar på strikt könsspecifika kriterier. Att männen inte betraktar henne som en sann kvinna, alternativt ser henne som den onda modern eller honmonstret, är redan klart som glas.

Dock är en »omanlig» eller inte »riktig» man strängt taget en paradox. Så säger man inte heller om bögar, ingen skulle säga det ens om Christer Lindarw, den verkligt perfekta kvinnan. Han kan leva både som man och som kvinna och han får respekt för det. Men den kvinna som vill leva som både/och mångdubblar både insatser

Lena Akebo, ur serien 'Upp med hakan Lotta'.

och vedermödor. Hon riskerar alltid att störtas ner i det okvinnlighetens bråddjup som inte ens har någon rejäl karlaktighet att hålla i handen. Och hellre än att råka ut för det offerar hon arbetet på att skaffa sig status, makt och respekt för såväl sig själv som för kvinnor som kollektiv eller genus för att i stället lirka sig fram med list, charm och skönhet.

*

Männens homosocialitet, för att tala med Prokop, fortsätter att styra världen (Prokop 1981). Män väljer män, och om de någon gång väljer kvinnor är det ofta och framför allt av sexuella skäl. Som älskarinnor, fruar eller för att det blir ju så trivsamt stämning på arbetsplatsen med några söta flickor. Tyvärr vill ju inte heller »emanciperade» kvinnor för allt i världen att mannen ska gå miste om den riktiga kvinnans fördelar, som Simone påpekar. Kaffet måste alltid serveras, mospysset upprätthållas, den sociala smörjelsen ges, sexualiteten dekoreras efter veckotidningars och samlevnadsexperters alla tips och regler. Och då, fortsätter de Beauvoir, stäcks kvinnan i sitt yrkesutövande – eftersom hon inte kan glömma sig själv som könsvarsel i stället för att helt och effektivt gå upp i arbetet.

Men kära nån! Ska det behövas pratas på detta manliga vis med polariseringar som

»i stället för» och »antingen eller»? Man har ändå hört att det är just detta goda, den helhetssyn och omsorgsmoral, denna sorts självmedvetande och subjektmedvetenhet som ska revolutionera, om inte räd- da, såväl forskning och filosofi som fred, miljö och välfärd.

Och ska det verkligen vara nödvändigt att alla kvinnor blir karriärkvinnor eller stora konstnärer för att befrielsen ska vara nära? Hur ska det bli med reproduktionen, hur ska den organiseras och värderas? Ska karriärkvinnornas frigörelse byggas på en markserviceutövande underklass, så länge vi inte har fått till stånd en genomgripande förändring av vardags- och arbetsliv? Hur nu en sådan förändring skulle se ut, för kommer egentligen någonting att ändras bara för att vi får sex timmars arbetsdag?

Måste kärnfamiljen vara en ond och förtryckande enhet – det får väl anses bevisat att den trots allt inte är det kapitalistiska systemets grundläggande byggsten som så många marxistiska feminister hävdade på 60- och 70-talen? Då behöver man väl inte ha dåligt samvete om man nu vill ha man och barn, också inom patriarkatet? För det vill man väl? Eller är det bara vad man tror att man vill? (Man och man, är det över huvud taget tillåtet att använda det pronominet, eller är det ett semantiskt förräderi?)

Till sist tycker jag att det vore trevligt om jag kunde få ägna mig åt något annat någon gång. Priset på fisk eller svarta hål eller vad som helst. Jag kan nästan inte prata, läsa eller skriva om någonting utan att det mönstras, fläckas och besudlas av genussystemets stänk och flikar.²

Tänk om det bara är något slags överspänd hysteri alltsammans?

NOTER

- 1 Sabina Cwejman och Gunilla Furst, 1988, Göteborgs universitet: »Tonårsflickors väg. Strategier i klyftan mellan ideologisk könsneutralitet och könssegregerande praktik.» Arbetspapper.
- 2 Gustaf Fröding skriver i dikten »Stänk och flikar»: »varför blanda/högt och lågt så där/ mot det helas anda/olikarten skär?» och svarar sedan bland annat: »Men de skilda ljudens/helbegrepp är gudens,/icke människans,/formerna och skrudens/sammansyn är hans./När min blick vill famna/formens, dräktens, färgens/.../ser den skymt och stycke, ser den glimt och flik.» Gustaf Fröding, *Samlade dikter*, 1983, Wahlström & Widstrand, sid 263.

LITTERATUR

- de Beauvoir, Simone, *Det andra könet* (1949), AWE/Gebers, Stockholm, 1973.
- Goldman, Emma, *Den dansande agitatorn*, Federativs klassiker, Stockholm, 1980.
- Greer, Germaine, *Den kvinnliga eunucken* (1970), Norstedts, Stockholm, 1985.
- Greer, Germaine, *Sexualitet och öde. Den mänskliga fruktsamhetens villkor*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1984.
- Lenz, Elinor & Myerhoff, Barbara, *The feminization of America*, Jeremy P Tarcher, Los Angeles, 1985.
- Levin, Hjärdis, *Testiklarnas herravälde. Sexualmoralens historia*, Akademitext, 1986. Ny utgåva kommer på Natur & Kultur våren 1989.
- Moi, Toril, *Sexual/textual politics*, Methuen, London & New York, 1985.
- Prokop, Ulrike, *Kvinnors livssammanhang – begränsade strategier och omåttliga önsningar*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1981.